

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI TA'LIM- TARBIYA OLISHIDA INKLYUZIV TA'LIMNING AHAMIYATI

Xakimova Sayyora Adilovna

Toshkent shahar

Utabaeva Shoira Yuldashbaevna

Shayhontohur tumani maktabgacha ta'lim bolimi ta'lim tarbiya sifatini ta'minlash va metodik
hizmatni tashkil etish sho' basi mudiri

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim modelining Milliy konsepsiyasi, mazkur modelning zamonaviyligi jihatidan o'ziga xosligi, ta'lim tizimida imkoniyati cheklangan bolalar ta'lim olishida uzluksizlikni ta'minlash muammolari xususida fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar. inklyuziv ta'lim, imkoniyati cheklangan, ijtimoiy himoya, model, loyiha, konsepsiya,

Inklyuziv ta'lim– ta'limni rivojlantirish jarayoni bo'lib, ta'limning hammabopligini nazarda tutuvchi, barcha bolalarni turli ehtiyojlaridan kelib chiquvchi, alohida e'tiborga ega bolalarning bilim olishini ta'minlovchi ta'limning yangi shaklidir. Inklyuziv ta'lim nogiron bolalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish hamda ta'lim tizimiga nogiron bolalarga moslashtirishni ko'zda tutadigan, ijtimoiy adolat va tenglikni bosh maqsad qilib olgan jarayondir. Inklyuziv ta'lim bolalarga yo'naltirilgan metodologiyani rivojlantirishga intiladi va barcha bolalar ta'limda, ta'lim jarayonida turlicha ehtiyojga ega individlar ekanligini tan oladi. Bunday ta'lim o'qitish jarayonida turli mazkur ehtiyojlarni qondirish uchun qulay bo'lgan ta'lim berish va o'qitishga yondashuvni ishlab chiqishga intiladi. Agar ta'lim berish va o'qitish inklyuziv ta'lim kiritadigan o'zgarishlar natijasida yanada samaraliroq bo'ladigan bo'lsa, bu barcha bolalarning yutug'i hisoblanadi.

Shubhasiz, har qanday bolaning hech kim daxl qila olmaydigan huquqi bu – ta'lim olish huquqidir. Imkoniyati cheklangan bolalarning uyda, internatda va boshqa alohida davlat maxsus muassasalarida ta'lim-tarbiya olishining yuzaga kelgan tizimi bolaga yetarli darajada sifatli ta'lim-tarbiya olish imkoniyatini beradi, biroq muloqotga kirishish ko'nikmasining yo'qligi sababli, bu bilimlar talab qilinmay qolib ketadi. Shunday qilib, jamiyat moddiy va ma'naviy boyligini yo'qotadi, cheklangan imkoniyatli odam esa, jamiyatni yo'qotib, odamovi bo'lib, o'zini ortiqcha odamdek his qila boshlaydi. Bu muammoni yechishni hukumatimiz o'z nazorati ostiga olishi haqida qaror qabul qilmaguncha, vaziyat shu holda davom etib keldi. Jamiyatning o'zi va unda yuzaga kelgan holatlar imkoniyati cheklangan bolalarni o'z jismoniy jihatdan sog'lom tengdoshlari bilan muloqotda bo'lishdan cheklab turishi tufayli bu yordam yanada kuchli zaruriyatga aylandi.

“O'zbekistonda inklyuziv ta'lim” loyihasi doirasida inklyuziv ta'lim modelining Milliy Konsepsiyasi ishlab chiqilgan. Ekspertlar va mutaxassislarning fikricha, Mazkur model zamonaviyligi bilan alohida ahamiyatga ega. Bu model O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi Vazirligi tomonidan muvaffaqiyatli va samarali, deb tan olingan.

Inklyuziv ta'lim tizimining ishtirokchilari
quyidagilardan iborat:

– ota-ona oila, mahalla;

–pedagoglar, tarbiyachilar, defektologlar;

bolalar;

– sogʻlom va imkoniyati cheklangan

– nodavlat notijorat jamoat tashkilotlari.

Maxsus ehtiyojli bolalar, boshqa bolalar, oʻqituvchi va tarbiyachilar faoliyati inklyuziv taʼlim-tarbiyada oʻziga xos oʻrin tutadi. Bunday taʼlim-tarbiya tufayli maxsus ehtiyojli bolalar: *jismoniy va ruhiy ehtiyojlarini qondiradilar; ularning imkoniyatlarini hisobga olgan oʻquv materiallarini oʻzlashtiradilar; tengqurlari bilan turli oʻyinlarda ishtirok etib rivojlanadilar.*

Jismonan salomatlik

alohida imkoniyati cheklangan bolalarning hayotida, ayniqsa, yoshligida muhim ahamiyatga ega. Bolaning saqlanib qolgan salomatligini muhofaza qilish jarayonida uning sogʻlom umri davomiyligini taʼminlash uchun hayotiy koʻnikmalarini shakllantirish masalasi bosqichma-bosqich ijobiy hal etib borilishi kerak.

Maxsus muassasalarning har bir tarbiyachisida alohida yordamga muhtoj boʻlgan bolalarning salomatliklarini mustahkamlab borish masalasiga ilmiy-metodik va amaliy yondashish, koʻnikma malakalarini oshirib borish masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun pedagogik jarayonni boshqarish va nazorat qilish tizimi, bolalarning jismoniy kamolotga erishuvini taʼminlashning samarali metod, usul va vositalarini ishlab chiqish lozim.

Davlatimiz va jamiyatimiz tomonidan imkoniyatlarini cheklangan bolalarning imkoniyatlarini oshirish, integratsiya va ishtirok etish prinsipini kiritish boʻyicha olib borilayotgan saʼy-harakatlar yaxshi natijalarga olib kelishi bilan birga, oʻz navbatida, uni rivojlantirish va muammolarini vaqtida bartaraf etishni taqozo etadi. Bizning fikrimizcha, bu sohada yechimini kutayotgan muammolar yetarli. Inklyuziv taʼlimga jalb etilgan bolalar bilan ishlashda individuallik tamoyillari asosida, bosqichma-bosqich amalga oshirilishi zarur va maqsadga muvofiqdir. Har bir bolaning jismoniy va ruhiy holatini hisobga olgan holda, uning mavjud imkoniyatlarini rivojlantirish orqali tengdoshlari qatoridan oʻrin egallashiga erishishimiz kerak. Aks holda, natijalar istalgan samara bermasligi yoki bolaning salomatligini yanada ogʻirlashtirib qoʻyishi mumkin.

Bizningcha, eng avval inklyuziv taʼlimga jalb etilishi mumkin boʻlgan imkoniyati cheklangan bolalardagi nuqsonlarning darajasini, rivojlanish bosqichlarini tibbiy, psixologik-pedagogik, ilmiy meʼzonlar asosida aniq belgilab olishimiz zarur. Natijalarga asoslanib inklyuziv taʼlimga boʻlgan koʻrsatmalarning standartlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq boʻlar edi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, inklyuziv taʼlimni maktabgacha va umumiy oʻrta taʼlim maktablariga tatbiq qilishning natijalari imkoniyati cheklangan bolalarga nisbatan qarashlarning tubdan oʻzgarishiga olib keladi. Bu esa, ularning har biri uchun hayotda omadli va baxtli boʻlish uchun imkoniyat eshiklarini ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Raxmanova V R. Defektologiya asoslari. – T.: 2012
2. Nurmuhamedova L.Sh., Abidova D. Imkoniyati cheklangan bolalarni tarbiyalash yoʻllari. –T. : 2008
3. Sodiqova G.A., Nurkyeldiyeva D.A. Rivojlanishi orqada qolgan bolalar diagnostikasi (maʼruzalar matni). – T. : 2001